

ZNAČAJ RAZVOJNOG PUTA OD IDEJA PREKO IDEALA DO PRINCIPA I NORMI*

Vladan Joldžić*

Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd

Rad "Značaj razvojnog puta od ideja preko ideala do principa i normi" urađen je sa ciljem da se ukaže kako svako formiranje normi, unutar bilo koje pravne discipline, da bi bilo valjano mora da prođe razvojni put koji karakterišu četiri faze. Startuje formiranjem ideja unutar pravne nauke i struke, u drugoj fazi svog razvoja iste prerastaju u svojevrzne ideale ka kojima se teži, čime postepeno postaju nešto prema čemu se orijentišu ne samo poslanici prava već potom i političkog života, da bi se iste vremenom transformisale u specifične orijentire, to jest principe, a da tek u četvrtoj fazi, na bazi političkog života kome doprinosi rad pravnika ideje prerasle u norme. Jasno, formirane u skladu sa prethodno usvajanim principima. Ovo važi za sve pravne discipline i modern demokratski orijentisane države.

KLJUČNE REČI: ideje / ideali / principi / norme

1. UMETO UVODA – RAZLOG ORIJENTISANJA NA TEMU RADA

Ulazeći u istraživanja mogućnosti formiranja i razvoja:

- Ekološkog prava, a posebno
- Ekološkog kaznenog prava,

---

* Ovaj tekst je nastao kao rezultat na projektu "Kriminal u Srbiji: fenomenologija, rizici i mogućnosti socijalne intervencije" (broj 47011) koji finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja RS.

* E-mail: vladanj@eunet.rs

da bi sebi kvalitetno postavili pitanja bez kojih i nije moguće samo istraživanje, a naročito dobijanje adekvatnih rezultata, na samom startu smo postavili sebi zadatak da odgovorimo na jednostavno pitanje: Kako se, kojim sredstvima, ili pak putevima, odnosno i kroz koje faze, stiže do ovih rezultata? To nas je u startu usmerilo na makar lakonsko objašnjavanje razvojnog puta koji vodi:

- od ideja,
- preko ideala,
- do principa, i
- normi,

osnovnih preduslova formiranja i funkcionisanja pravne države, što znači državu koju karakteriše vladavina prava.

Razume se, ukoliko želimo da se upustimo u kvalitetno razjašnjavanje ovog logičko-razvojnog puta dužni smo da na prvom mestu u potpunosti ispoštujemo neke od:

- pravno-metodoloških¹ ali i
- pravno filozofskih zahteva,

uz puno poštovanje hronologije, neophodne za željenu logičku analizu i formiranje zaključaka.

Pri tom moramo da naglasimo da, iako se u svojim istraživanjima bavimo problematikom Ekološkog prava te Kaznenog prava, zaključci do kojih smo dolazili u punoj meri važe za bilo koju disciplinu pravnih nauka. Ali, na to moramo da ukažemo, područje ekološkog prava karakteriše specifičan zahtev formiranja garancija održivog razvoja a da bi čovek, njegove sadašnje i buduće generacije opstale u adekvatnoj životnoj sredini i zdravlju. Upravo su ovi zahtevi za održivim razvojem generalni usmerivač formiranja i razvoja elemenata ekološkog prava, uključujući i ekološko kaznenog prava, ali i kvalitetan test za korake koje preduzimamo ka razvoju i svih

---

¹ O neophodnim pravno-metodološkim elementima vidi šire unutar: Joldžić V. *Ekološki kriminalitet u pravu i stvarnosti*, Beograd, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, 1995.g., str.: 29. i 30., Joldžić V. *Ciljevi i obim kaznene intervencije u svetlu društvenih promena*, Beograd, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, 1995.g., str.: 15. - 19., Joldžić V. *Ekološko pravo – Opšti deo. III o elementima neophodnim za uspostavljanje samostalne discipline pravnih nauka*, Beograd, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, 1999.g., str.: 45. – 48. Joldžić V. *Ecology law - general part. Or on the Elements necessary for the establishing and existing of the Independent Law Discipline (personal Observations)*, *Revista Mestrado em Direito*, Osasco, Brazil, ano 9, n. 1, str.: 156.- 159.

drugih elemenata neophodnih za funkcionisanje pravne države. Otuda su i naši, ali i ne samo naši, napori slojeviti, te da:

1. predstavljaju ulaz u ne baš razvijeno područje pravnih nauka, to jest da aktuelnim tekstom uistinu ulazimo u čak i na širim prostorima slabo istraženo područje, pri čemu je do sada na domaćim praktično nedodiruto.
2. Čitaoca ne bi smela da zavede obimnost nekih od radova nauka i struka na čije će citiranje da naiđe tokom čitanja ovog rada. Razlog je jednostavan, njihova specijalistički, najčešće čak i subspecijalistički iskazana uska predmetna usmerenost.
3. A tvorevina na koji mi obraćamo pažnju (pravna država) je složena pojava, kojoj napred pomenuti radovi omogućavaju tek formiranje i upoznavanje pojedinih manjih logičkih elemenata mozaika njegovog složenog logičkog bića.
4. Sve ovo zahteva brojna predznanja i to ne samo iz jedne ili par naučnih grana već velikog broja njih, i to ne samo disciplina pravnih nauka već i brojnih drugih (od filozofije, preko logike, do ekonomije, sociologije, ali i brojnih drugih iz oblasti humanističkih pa čak i prirodnih nauka²), znanja koja su objašnjena brojnim logički povezanim naučnim delima i udžbenicima, knjigama koje su čitaocima dostupne najčešće tokom međusobno različitih studija, kakve često ni najbolje obrazovani poslenici nauka nisu prošli.
5. Upravo zato, s obzirom na složenost predmeta izučavanja, autor ovog rada smatra da sam razvojni put od ideja, preko ideala i principa do normi zaslužuje našu i Vašu pažnju.
6. Imajući sve rečeno u vidu pokušaćemo da objasnimo logičke međuveze između ideja, ideala, principa i normi.

2. LOGIČKE VEZE IZMEĐU IDEJA, IDEALA, PRINCIPA I NORMI

O logičkim međuvezama ideja, ideala, principa i normi raspravljali su još starogrčki filozofi, no možda je najsažetije te i u aktuelnom vremenu adekvatno otuda i prihvatljivo objašnjenje dao Šopenhauer u svojoj knjizi *Svet kao volja i ideja*³, njenom paragrafu 3⁴., u okviru koga jasno kaže da

---

² O rečenom videti šire unutar: Joldžić V. *Socijalne dimenzije održivog razvoja. Teorijsko praktički pristup*, knjige čiji izlazak iz štampe se očekuje na početku 2016.g.

³ Arthur Schopenhauer: *Die Welt als Wille und Vorstellung*, 1818, Dresden.

⁴ Arthur Schopenhauer: *The World As Will And Idea*, The Project Gutenberg EBook, December 27, 2011 [Ebook 38427], <http://www.gutenberg.org/license>.

valja razlikovati ideje percepcije (stvarnosti) od apstraktnih ideja, koje uistinu valja posmatrati kao koncepte povezane sa nečim na šta usmeravamo pažnju i izučavamo.

Šopenhauer nam ukazuje da sve u prostoru i vremenu može biti posmatrano i percipirano na dva načina: Direktno, ali i apstraktno, uz puno poštovanje *principa dovoljnog razloga* na bazi koga čovek usmerava svest u sagledavanju iskustava, pri tom polazeći od *uzroka* i *motiva*, otuda i zakona za zaključivanje. Prema Šopenhaueru *ideja* se pojavljuje u specijalnim formama, polazeći od *intuicije* kao posebne a startujuće vrste ideja usmerenih na zaključivanje o realno ili apstraktno posmatranom.

Kada ovaj logički put iskoristimo u posmatranju društvenih pojava i kretanja jasno je da i tada možemo da sagledamo razvojni put od ideja, ideala, preko principa do normi. Pa i kada svoju pažnju usmerimo na bilo koju grupu elemenata potrebnih i dovoljnih za uspostavljanje i funkcionisanje pravne države saobrazne aktuelnom vremenu. To znači, primera radi, i ka elementima neophodnim pravnoj državi za uspostavljanje i garantovanje tzv. *održivog razvoja*, na koji smo tokom svojih istraživanja u velikoj meri usmeravali produbljenu pažnju. Pri tom je dotične elemente neophodne za *održivi razvoj* logički moguće izdvojiti kao *poseban predmet izučavanja*, istovremeno i postavljeni *društveni cilj* (Šopenhauerov *dovoljni razlog*), uslov postojanja zajednice koja pruža najbolje moguće i održivo svojim članovima⁵. Otuda Vam upravo **održivi razvoj** i predstavljamo kao željeni materijalni osnov te predmet na bazi koga objašnjavamo razvojni put od ideja, preko ideala do principa i normi. Dozvolite da objasnimo.

Održivi razvoj je istovremeno *idealna torevina*, ka čijem se ostvarenju teži, time istovremeno i *cilj*, ali koji se ne postavlja samo aktuelnoj već i dolazećim generacijama, u suštini *društvu-državi*! Jasno, u njegovo ostvarenju, protokom vremena, susrećemo se sa raznovrsnim izazovima ali i njihovim različitim dimenzijama. Upravo zato održivi razvoj može da se posmatra i kao *ideal*. Mada nikada u potpunosti kao ideja i idealna tvorevina (zamisao) ne može da se dostigne, ako ništa drugo zbog stalne pojave novih izazova (problema) koje valja rešavati, zaslužuje neprekidni društveni, što znači i državni angažman. Jedino na taj način je moguć opstanak, ali, jasno, i napredak (razvoj).

---

⁵ Vidi šire: Goldsmith E. et. al. (1972). A Blueprint for Survival, *The Ecologist*, Vol. 2, No. 1, pp. 1-22, prema reprintu: Nelissen N, Van der Straaten J. and Klinkers L. (eds.) (1997): *Classics in Environmental Studies*, International books, Utrecht, Holandija, na str. 199. - 210.

Da bi održivi razvoj zaživeo, što znači prerastao iz istovremeno *ideje* (idealne tvorevine) i *ideala* u realno ostvarivanje istog kao cilja, moraju:

- na prvom mestu da se formiraju *instrumenti*, što znači *pravila*: ekonomije, prava, i drugih socijalnih (društvenih), odnosno humanističkih nauka i struka, drugim rečima *norme*, koje ih regulišu, i,
- na drugom mestu, to jest "u drugoj fazi", da se ista primenjuju, ali i
- da se istovremeno obezbede *garanti* njihovog poštovanja i dosledne primene, dakle: za to potrebni aparati, ali, čak i neophodni kazneno pravni elementi, kao posebna, finalna vrsta garanata.

Bez svega rečenog ovaj ideal nema šanse da zaživi. Jasno, ovo nije dovoljno da se učini samo u okviru i od strane država pojedinačno već je neophodno da bude valjano urađeno i na višem nivou, što znači i šire⁶.

Da bi smo ostvarivali postavljene ciljeve, pa tako i održivog razvoja, moramo imati za to jasno formirane i primenljive *principe*. No, *šta su to uopšte principi?* Najkraće rečeno *principi* mogu da se posmatraju kao veza između:

- ideja i dužnosti,
- morala i težnji,
- morala i dužnosti, te
- vrednosti i pravila⁷.

Sami po sebi principi ne obavezuju poput normi. Ali uspostavljaju pravila, povezuju moralne mete (dužnosti) i pravna pravila koja ih konkretizuju, pre svega utičući na njihovo formiranje. U suštini principi su sagledivi u precizno i ciljno formiranim grupama pravila, a posebno zakona, ali i međunarodnih legislativnih tekstova⁸ poput konvencija. Oni naznačavaju na šta se kolekcije pravnih pravila odnose, te čemu teže. Otuda su prvi korak u pretvaranju *ideje* i *ideala* u nešto konkretno.

---

⁶ Kako smo to i objasnili, služeći se primerom ekološke problematike, u okviru svoje studije i knjige još 2008.g. Vidi šire:

Joldžić Vladan: Ekološka politika. Od ideje do izgradnje međunarodnog ekološkog prava, izdavač: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd, 2008.g.

⁷ Vidi šire: John MacCormick: Law as an Institutional Fact, *Law Quarterly Review*, Vol. 90, Year 1974, p. 127. *Law Quarterly Review*, Published by: Sweet & Maxwell - the Legal Division of Thomson Reuters (Professional), Friars House, 160 Blackfriars Road, Southwark, London, UK.

⁸ Legislativnih, što znači formiranih poput zakona a sa istom funkcijom obavezivanja na tačno određena činjenja ili nečinjenja, tekstova koje države ratifikatori i formalno proglašavaju delovima svojih važećih zakonodavstava.

Ako za primer posmatramo održivi razvoj kao polje našeg interesovanja jasno je da principi mogu da doprinesu pri formiranju pravnih pravila koja se tiču aktivnosti (delanja) od direktnog ali i indirektnog uticaja na isti, delanja koja mogu da pruže pozitivan doprinos, ali i ona koja mogu da povrede pravo čoveka na zdravu okolinu, odnosno i svezkupnu životnu sredinu, što znači i bilo koji od njenih elemenata.

Principi, generalno posmatrano, imaju višestruku ulogu, pa tako:

1. mogu da posluže pri formiranju novih pravnih tekstova obavezujućih uloga (međunarodnih kao i državnih – npr. zakona),
2. je sagledavanje i poštovanje principa neophodno i kada želimo da formiramo valjana objašnjenja nejasnog, npr. obavezujuća objašnjenja formirana na nivou skupština ili ustavnih, kao i, u brojnim državama, vrhovnih sudova,
3. vrše ulogu osnovnih regulatora najšireg značenja kada kao subjekti prava nečemu pristupamo, te je neophodno i da se isto reguliše, ali u okviru već postojećih zakonskih regula, primera radi: na podzakonskom nivou, kakvim novim a u buduće obavezujućim podzakonskim aktom (kategorija: pravilnika, standarda i tako dalje), te ugovorom.

Jasno je da tada moramo da poštujemo ne samo osnovne pravne principe već i novoformirane, kakvi su, primera radi ekološko pravni principi⁹.

No, vratimo se na netom postavljeno pitanje: *Šta je to, logički posmatrano, princip?* Saznanju koje smo već formirali neophodne dopune na najbolji način nam je pružio Britanski autor Dworkin, kroz dva svoja rada plasirana pre više od 40 godina¹⁰. Dworkin jasno kaže da princip uspostavlja razlog koji usmerava u konkretnom pravcu, ali ne zahteva konkretnu odluku¹¹ već samo ukazuje na poželjnu putanju (usmerenje). Otuda se princip može da posmatra kao logička tvorevina, deo "morala dužnosti", iako je on i mnogo

---

⁹ O njima vidi: Joldžić Vladan (1999): Ekološko pravo – Opšti deo. Ili o elementima neophodnim za uspostavljanje samostalne discipline pravnih nauka, str. 71. - 107. Joldžić Vladan: Ekološko pravo države u tranziciji – primer Srbije, izdavač: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd, 2007.g., str. 84. - 85.

¹⁰ Vidi šire: Ronald M. Dworkin: Model of Rules. *The University of Chicago Law Review*, Vol.: 35: 14, Year 1967 -1968, i Ronald M. Dworkin (1977): Model of Rules, in: *Taking Rights Seriously*, Harvard University Press, USA, 1977.

¹¹ Ronald, M. Dworkin: Model of Rules. *The University of Chicago Law Review*, Vol. 35: 14, Year 1967-1968, *The University of Chicago Law Review*, str. 26.

više, istovremeno i bliže "moralu težnji" kako ga naziva, nego što su to konkretne norme, a mi bi rekli i zaživljavanju "morala prava i obaveza".

U suštini, Dvorkin je formirao logičku razliku između principa i pravnih pravila. Pre svega pravila su primenljiva na individualne slučajeve dok principi pružaju generalno usmerenje ka odluci. Pri tom, kako i sam kaže, ova razlika nije oštro postavljena. I principi i pravila u svojim formulacijama i značenjima se kreću od u punoj meri apstraktnih do konkretnijih, pri čemu principi mogu da vremenom prerastu i u konkretizovana pravila, ali je osnovna razlika u činjenici višeg moralnog karaktera principa i njihovoj ulozi spona ideala i pravnih pravila!

Polazeći od teorijskog rada Dvorkina, a izučavajući stvarnost, brojni autori formiraju detaljnija razlikovanja niza *funkcija principa*. Pa tako Holandski pravnik Veršuren¹² ističe, između ostalog, da principi:

- ojačavaju pravnu snagu pravila baznih zakona (zakona poput ustava ili analognih njihovim konstrukcijama i ulogama), često ovi zakonski tekstovi sadrže proceduralne odredbe, poput zakona namenjenih zaštititi životne sredine,
- povećavaju nivo pravne sigurnosti, ukoliko se jasno poštuju pri formiranju raznovrsnih odluka, kako administracije tako i pravosuđa,
- formiraju osnovu potrebnu za izgradnju novih zakonskih pravila, služeći kao neophodni usmerivači donosiocima legislativnih tekstova, kako zakona na nacionalnim nivoima, tako isto i legislature unutar Evropske Unije¹³, a mi bi tome dodali: i legislativnih konvencija i njihovih pratećih tekstova, polazeći od onih globalnog značaja ka uže prostorno usmerenim, što znači: kontinentalnog, regionalnog, ali i samo lokalnog značaja (tek za nekoliko država regiona).

Kako se vidi iz napred rečenog, *principi* su u suštini pravne norme najšireg značenja i značaja, koje u osnovi nisu direktno primenljive¹⁴, već putem pravila, ali upravo zato imaju pravni značaj jer su od uticaja na formiranje

---

¹² Jonathan Verschuuren, Tilburg Law School, Department European and International Public Law, Neederland.

¹³ Jonathan Verschuuren: Sustainable Development and the Nature of Environmental Legal Principles, *Potchfstrom Electronic Law Journal*, Nort West University, South Africa, No. 9(1), Year 2006, pp. 209 - 263.

¹⁴ Kažemo: "u osnovi" jer ne ispuštamo iz vida značaj i ulogu principa ugrađenih u ustave, što znači norme najšireg značenja (mada ne apstraktne), čije se direktno poštovanje (prema konkretizovanim: subjektima, radnjama i predmetima), a ne samo principijelno, često zahteva pred ustavnim sudovima kakav je i Ustavni sud Republike Srbije.

konkretnih pravnih pravila sa jasno uže određenim predmetom, grupnim ili pojedinačnim, što pre svega države i čine¹⁵.

Jedno od sledećih logičkih pitanja na koje valja pružiti odgovor je: Koje su razlike između pravnih pravila i političkih stavova te celovitih politika? Ovo iz jednostavnog razloga što se ka formiranju, razvoju i održavanju pravne države pa tako i njenom održivom razvoju može da teži ne samo teorijsko praktičkim saznanjima već, pre svega, na bazi istih precizno usmerenim aktivnostima. A to je jedino ostvarivo kroz formiranje i zaživljavanje za to neophodnih političkih stavova, potom i celovitih politika.

U suštini, pre formalnog donošenja bilo kojih normi, a posebno složenijih normativnih konstrukcija, neophodno je da se o otvorenim pitanjima kroz jasno iskazane demokratske postupke formiraju neophodni politički stavovi, što znači da, ukoliko postupamo demokratski ispravno, politički stavovi logički i hronološki prethode samim obavezujućim pravnim tekstovima, pre svega zakonima, odnosno pravilima što ih sačinjavaju. To je njihova prva međusobna razlika!

Druga, a jednostavna razlika između pravnih pravila i političkih stavova iskazuje se činjenicom da se pravila mogu da primene direktno, bilo kroz zaživljavanje jednostavnih ili pak normi blanketnog bića, dok se politički stavovi i politike, npr. ekološka politika, moraju da transformišu u adekvatne, njima odgovarajuće zakonske i podzakonske tekstove da bi uistinu zaživeli.

Praktičko sagledavanje razlike između principa i politike u praksi je jednostavno, izvodivo, te logički lako i lakonski objašnjivo:

Naime, kada se neki princip zaobiđe bez valjanog razloga tada i sud ima osnov da donese odluku kojom to tretira. Politike, same po sebi, nemaju tu pravnu težinu i značaj. Ukoliko se povređuje neka politika, na primer ekološka, ni jedan sud nema pravo da to osudi, ali ako se ista povređuje nepoštovanjem konkretnih pravnih pravila – zakonskih normi, tada upravo na bazi tačno određenih a povređenih zakona, odnosno njihovih elemenata, sud jeste u obavezi da subjekta osudi za neželjeno ali jasno nezakonito iskazano delovanje!

I drugo, što se mora uvek da ima u vidu, politike nemaju jak uticaj na pravne principe ali pravni principi moraju da se poštuju pri formiranju i primeni politika!

---

¹⁵ Ali ne i samo one, već i brojne međunarodne organizacije donoseći raznovrsne legislativne tekstove.

Kada obraćamo pažnju na principe sledeće a posebno iskazano pitanje je pitanje mogućnosti sagledavanja uloge principa u formiranju logičkih razvojnih putanja: od ideala do pravila, kao i od ideala do politika.

I za ovo mogu da nam posluže jasni primeri. Pa tako, učiniti *ideal održivog razvoja* konkretnim i ugraditi ga u tačno određene zakonske odluke, principi, kakav je princip ekološkog prava "zagađivač plaća", formiraju neophodnu vezu između *ideala* i *pravila* te *politika*. I *formulacija*, kao i *primena pravila*, kako onih *deklarativno formulisanih - unutar politika* tako i *obavezujućih - unutar zakona* pod uticajem su principa.

Kako smo već mogli da zaključimo iz izlaganja unutar prethodnog logičkog dela teksta, *ideal* pravne države, ili pak samo održivog razvoja kao jednog od njenih preduslova postojanja, u velikoj je meri apstraktan ali utiče na formiranje zato neophodnih: *politika*, a pre svega (na prvom mestu) *principa*, a ovi potom na formiranje društvenih pravila: *deklarativnih* unutar konkretnih politika, ali i *obavezujućih* unutar *legislativnih tekstova*, dakle na formiranje *obavezujućih pravnih normi*, sa ciljem da se putem njih postigne željeno.

Sve ovo nas vodi ka još nekim zaključcima, među kojima i:

1. Da je *ideal* (istovremeno i *etički princip*) *pravne države* takođe i njenog *održivog razvoja*, jasno antropocentrično orijentisan cilj. Antropocentrično već zbog same činjenice da se postavlja ljudskim bićima zarad njih samih, i to kao obaveza i odgovornost grupa ljudskih bića: onih na vlasti prema svim fizičkim i pravnim licima pod jurisdikcijom države, razvijenih naspram onih u razvoju, kao i sadašnjih naspram budućih generacija.

2. Pri tom se zahteva primena odgovarajuće stimulacije za neprekidni razvoj društava kao pravne države, a posebno onih koja nisu u ovom smislu razvijena, ili su slabo razvijena.

No, na ovom mestu, kada govorimo o razvoju, moramo da upozorimo kako mnogi autori previđaju da razvoj, pa tako i društva-države kao pravne države, ne znači automatski i razvoj svih za to neophodnih standarda. Podsećamo da vrlo često masa radnika i seljaka od pomenutog razvoja i nema adekvatne koristi. Primeri su prisutni upravo i u aktuelnom vremenu Evrope, svojevrsnog startnog mesta rojave i razvoja savremenih pravnih država, kojoj ekonomsko tehnološki razvoj jeste doneo više roba i novaca ali i masovnu nezaposlenost, naročito mladih, čak i onih veoma školovanih stanovnika niza vrlo razvijenih država (Nemačke, Francuske, Italije, Španije...). Otuda je jasno da je ne samo autoru već širokoj intelektualnoj masi ne samo pravna država u užem

smislu već i njen održivi razvoj ideal, ali uz upravo njime postignuto ostvarivanje društveno, dakle socijalno prihvatljivih ciljeva.

Sve napred gotovo apstraktno objašnjeno nije moguće postići bez poštovanja i primene niza *principa brojnih disciplina prava*. Pa tako, ako se poslužimo samo ekološkim pravom kao primerom, znjih gotovo trideset posebno izdvojenih, o kojima smo već ranije pisali. No, takođe valja imati u vidu da u konkretizaciji socijalne, potom državne i naddržavne orijentacije ka postizanju socijalno poželjnih ciljeva pravde i prava te društveno prihvatljivog održivog razvoja moraju biti poštovani i brojni stavovi i *principi morala*. Ali ne sme da se previdi da on nije apstraktna tvorevina, svuda jedaka poput algebre, već da se: mnogi stavovi, ali i vrednosti, ideje, uslovi, kao i merila, razlikuju u prostoru i vremenu. Iako je, u osnovi i principu, svakom društvu zadatak da svoju "zajednicu formira tako da bude održiva i pruža najbolje svojim članovima"¹⁶. Upravo zato jer je svim društvima, bez razlike "jedna od najviših dužnosti moralnosti je da očuva i obogati socijalno blago"¹⁷. A ovo nije moguće bez adekvatnog prerastanja ideja u ideale, principe i, u finalu, za to neophodne norme!

3. UMEMSTO ZAKLJUČKA

Rad "Značaj razvojnog puta od ideja preko ideala do principa i normi" urađen je sa ciljem, otuda i rezultatom: Ukazivanjem kako svako formiranje normi, unutar bilo koje pravne discipline, da bi bilo valjano mora da prođe razvojni put koji karakterišu četiri faze:

- počev od formiranja same ideje, što obuhvata i njeno preispitivanje, potom
- prerastanje u uže usmerene (specifične) ideale ka čijem se ostvarenju teži, pre svega kroz razmišljanja o potrebama razvoja specifičnih elemenata primenljivog zakonodavstva, potonje
- svojevršno destilovanje materije pravnih ideja te iz njih izraslih ideala u principe kao svojevršne orijentire ka kojima se teži, što često obuhvata i analizu

---

¹⁶ Parafrazirano prema:

Goldsmith E et al (1972): A Blueprint for Survival, unutar: *The Ecologist*, Vol., 2, No. 1., str. 1-22, prema reprintu: Nelissen N, Van der Straaten J and Klinkers L (eds) (1997): *Classics in Environmental Studies*, izdavača: International books, Utrecht, Holandija, str.: 199. - 210.

¹⁷ Lon L. Fuller: *Morality of Law*, (Rev. ed.) Yale University Press, New Haven, Connecticut, USA, Year 1965, str. 13.

ranije već ostvarenog, a takođe i posmatranje istih kao fundamenta za dalji logiki razvoj pravno i politički otuda i unutar zakonodavstva željenog, te

- u četvrtoj fazi, na bazi političkog života kome doprinosi rad pravnika, te izrastanja njihovih početnih ideja, prerastanja u jasno iskazane ideala te principe, ali sada i zahteve političko-pravnog života, njihovo finalno transformisanje u precizno formulisane i primenljive norme.

- U radu iskazano, mada lakonski prezentovano, svojevrsni je orijentir kako postupati u radu na razvoju zakona, što se posebno odnosi na one opštije namene, kao svojevrsne osnove ali i okvire potonjim na njima baziranim a uže orijentisanim zakonima. Upravo kako se to može da vidi, na prvom mestu, junutar ustava, ali poput njih i nizu drugih opšte usmerenih a hijerarhijski visoko lociranih zakona što tretiraju jasno definisane oblasti.

4. LITERATURA

- (1) Dworkin Ronald M. (1968). Model of Rules. *The University of Chicago Law Review*, Vol. 35: 14.
- (2) Dworkin Ronald M. (1968). Model of Rules. *The University of Chicago Law Review*, Vol. 35: 14, Year 1967-1968, str. 26.
- (3) Dworkin Ronald M. (1977). Model of Rules, in: *Taking Rights Seriously*, USA: Harvard University Press.
- (4) Goldsmith E. et. al. (1972). A Blueprint for Survival, *The Ecologist*, Vol. 2, No, 1, pp. 1-22, prema reprintu: Nelissen N, Van der Straaten J. and Klinkers L. (eds.) (1997). *Classics in Environmental Studies*, Utrecht, Holandija: International books, str. 199. - 210.
- (5) Joldžić V. (1995). *Ciljevi i obim kaznene intervencije u svetlu društvenih promena*, Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja.
- (6) Joldžić V. (1995). *Ekološki kriminalitet u pravu i stvarnosti*, Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja.
- (7) Joldžić V. (1999). *Ekološko pravo – Opšti deo. Ili o elementima neophodnim za uspostavljanje samostalne discipline pravnih nauka*, Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja.
- (8) Joldžić V. (2007). *Ekološko pravo države u tranziciji – primer Srbije*, Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja.
- (9) Joldžić V. (2008). *Ecology law - general part. Or on the Elements necessary for the establishing and existing of the Independent Law Discipline (personal Observations)*, *Revista Mestrado em Direito*, Osasco, Brazil, ano 9, n. 1, str.: 127.-169.

- (10) Joldžić V. (2008). *Ekološka politika. Od ideje do izgradnje međunarodnog ekološkog prava*, Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja.
- (11) Mac Cormick J. (1974). *Law as an Institutional Fact*, *Law Quarterly Review*, Vol. 90, Year 1974, p. 127.
- (12) Schopenhauer A. (1818). *Die Welt als Wille und Vorstellung*, Dresden.
- (13) Schopenhauer A. (2011). *The World As Will And Idea*, The Project Gutenberg EBook, [Ebook 38427], dostupno sa: <http://www.gutenberg.org/license>.

SIGNIFICANCE OF DEVELOPING PATH FROM IDEAS ACROSS IDEALS TO PRINCIPLES AND NORMS

Text "Significance of developing path from ideas across ideals to principles and norms" had been performed with the aim to depict that every forming of norms, in the framework of any law discipline, if we want to make them with the adequate quality, have to get through four phases of developing modalities. At utmost start we have to form clear idea(s) oriented at the base of philosophical thinking and our law science discipline, of course respecting knowledge of the complete law science. In the second phase of their development ideas have to be transformed into specific ideals toward we aspire, at such a way gradually manifest itself not only as law science ideals but also as specific political goals, which is third phase of thinking and developing, enabling at such a way that in the fourth phase, on the base of political, democratic, life, with the participation of the law science experts, previously formed ideas, ideals and principles can be transformed into precise and applicable norms. What is said is valid for every modern democratic society and state and every discipline of law science and legislature.

KEY WORDS: ideas / ideals / principles / norms